

Kistik Ekinokokkoz : Bir Toplum Bilgilendirme ve Farkındalık Yaratma Çalışması

Semra ÖZÇELİK¹, Lütfü KENGEÇ², Ali ÇELİKSÖZ¹, Serpil DEĞERLİ¹,
Ahmet Duran ATAŞ³, Ömer POYRAZ⁴

¹Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi Parazitoloji Anabilim Dalı, Sivas; ²Fen Lisesi Müdürü, Sivas; ³Sivas Belediyesi, Sağlık İşleri Müdürlüğü, Sivas; ⁴Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı Sivas, Türkiye

ÖZET: Çalışmaya Kasım 2005 tarihinde başlanmış olup, eğitim uygulamaları ve diğer faaliyetler 25 Aralık 2005- 5 Ocak 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bilgilendirme yapılacak hedef kitle olarak ise İlk ve Ortaöğretim aşamasındaki öğrencilerden erişkinlere kadar geniş bir topluluk seçilmiştir. Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü, Sivas Valiliği, Sivas Milli Eğitim Müdürlüğü, Sivas Müftülüğü ile konuyla ilgili yazışmalar yapılmış ve gerekli izinler alınmıştır. Hastalığı tanıtan, bulaşma ve korunma yollarını anlatan resimli el broşürleri hazırlanarak bastırılmış, il ve ilçe okullarının tamamına Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığı gönderilmiştir. Ayrıca çok sayıda broşür esnafa ve halka dağıtılmıştır. Hastalıkla ilgili farkındalık oluşturan büyük boy afişler bastırılmış ve bu afişlerin tüm okul ve camilere dağıtılması sağlanmıştır. Afişlerde, verilecek olan konferansların yer ve tarihleri de halka ve öğrencilere bu yolla duyurulmuştur. Belirlenen beş merkezde ikişer oturumda hastalığı tanıtan ve korunma yollarını vurgulayan konferanslar düzenlenmiş ve bu konferanslara Sivas'taki 89 ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin düzenli olarak öğretmenleriyle birlikte katılımları gerçekleştirilmiş ve sunumlar sonunda öğrencilerin soru sormaları ve tartışma açılması sağlanmıştır. Toplum bilgilendirme çalışmalarının yanında kist hidatikle ilgili kontrol programlarının hazırlanması ve uygulanması, ele alınması gereken diğer önemli ve gerekli aşamalıdır.

Anahtar Sözcükler: Kistik ekinokokkoz, eğitim, farkındalık yaratma

Cystic Echinococcosis: A Study of Consicuous and Creating Awarness

SUMMARY: Study was started in November 2005 and education practices and other activities have been realized between the dates of December 2005 and 5 January 2006. A wide group has been chosen from the students who are at the level of primary and secondary education to adults as a target mass to create awareness. Correspondences related to the subject have been done with Cumhuriyet University rector ship, Sivas governs ship, Sivas manager of education, Sivas mufti and essential otorizations got. Pictorial leaflets which introduce disease and explain infection and ways of protection are prepared and sent all province and county school by means of Manager of Education. Besides, lots of leaflet is distributed to tradesmen and public. Large sized posters are published about disease to make people aware of it. It is provided that these posters are distributed to all schools and mosques. Lectures are organized to introduce the disease and emphasize the ways of protection in five fixed center by two sessions. It is provided that 89 primary and secondary school students' attendance regularly with their teachers. Besides the working of society awareness, preparing executing and treating of control programs about cystic echinococcosis are other important and necessary stages.

Key Words: Cystic echinococcosis, education, creating Awarness

GİRİŞ

Kist Hidatik hastalığı tarih öncesi devirlerden beri bilinen ve hem insanlarda hem de hayvanlarda görülen bir hastalık olmasına karşın, toplumumuz bu hastalık hakkında yeterli bilgiye

sahip değildir. Hastalığın bilinmesi ve tanınması, insana ve hayvana bulaşma yollarının öğrenilmesi ve bu hastalıktan korunmak için neler yapılması gerektiği konusu oldukça önemlidir. Yaşadığımız çevrede (Sivas merkez, ilçe ve köyleri) halkın geçim kaynaklarından birisi hayvancılıktır. Bu nedenle sağlık ve ekonomik önemi olan bu hastalıkla ilgili tüm yakın çevremizin bilinçlendirilmesini bu çalışmada amaçladık.

Kist hidatik hastalığı köpek ve köpekçillerin bir bağırsak paraziti olan *Echinococcus granulosus*'un çevreye saçılmış yumurtalarının ağızdan alınması ile insana ve koyun-sığır gibi

Geliş tarihi/Submission date: 29 Mart/29 March 2007
Düzeltilme tarihi/Revision date: 02 Mayıs/02 May 2007
Kabul tarihi/Accepted date: 08 Haziran/08 June 2007
Yazışma /Corresponding Author: Semra Özçelik
Tel: (+90) (346) 219 10 10/1079 Fax: (+90) (346) 219 11 55
E-mail: sozcelik@cumhuriyet.edu.tr
Bu çalışma 3. Ulusal Hidatidoloji Kongresi'nde(5-9 Eylül 2006, Samsun) sunulmuştur.

hayvanlara bulaşır. Bu canlılarda sindirim sisteminden geçen ve kana karışan yumurta içindeki onkosfer öncelikle karaciğere, akciğere gelir. Bu organlara yerleşemezse de büyük kan dolaşımı ile beyin, dalak, böbrek, kemik gibi organ ve dokulara yerleşerek içi su dolu keseler – kistler oluşturur. İçi su dolu bu keselere “ Kist Hidatik” adı verilmiştir. Şayet bu sulu keseli organlar ortadan dikkatlice kaldırılmaz ortalığa atılırsa, hatta köpeklere yedirilir ise, köpeklerde parazitin erişkin formu tekrar oluşur ve köpeklerin devamlı olarak çevreyi kirletmesi engellenemez (3, 5).

Sağlık Bakanlığı verilerine göre yurdumuzda 1987-1994 yılları arasındaki kayıtlarda yılda ortalama 2663 kist hidatik hastası saptanmıştır. Tahmin edilen olgu sayısı ise yüz binde 0.87-6.6 dir. Köpeklerdeki Echinococcus yaygınlığı %0,32-40,0 oranında saptanmıştır. Kesim hayvanlarında ise bu oran %50,7-11,2 dir (2, 4).

Bu bilgilendirme ve farkındalık yaratma çalışmasında, afiş, broşür, video sunumu ve toplantılar hazırlanarak ve nüfusu 250.000 olan şehrimizde halkın çoğunluğuna ulaşarak, Kurban Bayramı öncesi bu çalışmayı planlayarak uyguladık. Başlıca amacımız halkı bu hastalık konusunda aydınlatmak ve hastalığa yakalanmamak için bireysel olarak alınabilecek önlemler hakkında bilgilendirmektir. Ayrıca hastalığın önlenmesinde rolü olan başlıca kurumların konuya eğilmelerini sağlayabilmek de amaçlanmıştır.

Çalışmanın hazırlık aşamaları: Çalışmanın ön hazırlıklarına Kasım 2005 tarihinde başlanmış olup, eğitim uygulamaları ve diğer faaliyetler 25 Aralık – 5 Ocak 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bilgilendirme yapılacak hedef kitle ise ilköğretim aşamasındaki öğrencilerden, erişkinlere kadar geniş bir topluluk seçilmiştir. Amaç en az 250.000 kişiye ulaşmak olmuştur.

Çalışma aşağıdaki aşamalardan oluşmuştur:

1. Milli Eğitim Müdürü ile yapılan görüşme ile şehirdeki toplam 89 okul beş bölgeye ayrılmış ve bu bölgelerden teknik donanım ve toplantı salonu en uygun olan 5 okulda eğitim toplantılarının yapılması planlanmıştır.
2. Hastalığı tanıtan, bulaşma ve korunma yollarını anlatan resimli el broşürleri; halka, okullara ve öğrencilere dağıtılmak üzere hazırlanmış ve 8.000 adet bastırılmıştır (Üniversite desteği ile). Bu broşürler Sivas'taki tüm il ve ilçe okullarına Milli Eğitim Müdürlüğü yoluyla dağıtılmıştır (Şekil 1).
3. Hastalıkla ilgili farkındalık oluşturulan büyük boy afişler bastırılmış ve bu afişlerin Sivas'taki tüm okullara ve camilere dağıtılması sağlanmıştır (Şekil 2).
4. Sivas Müftüsü ile görüşülerek Kurban Bayramı öncesi ve Cuma Namazı vaazında hastalıktan korunmak için alınması gereken önlemlerle ilgili kısa bir bilgi verilmesi rica edilmiştir.
5. Kist hidatik hastalığı ile ilgili, Prof. Dr. Ülgen Z. Ok tarafından hazırlanan ve Manisa'daki çalışmalarda kullanılan VCD, kopyalanarak Milli Eğitim Müdürlüğü emriyle tüm okullara dağıtılmış ve görevli biyoloji öğretmenlerince öğrencilere gösterilmesi istenmiştir.

6. Hazırlanan video sunumunun Sivas yerel televizyonlarınca halka gösterilmesi için yerel Basınla temasa geçilmiştir.
7. Fen Lisesi Çevre Sağlık Kulübü öğrencilerince, hazırlanan el broşürleri, sorumlu biyoloji öğretmenleri eşliğinde Sivas'ta halka ve Sivas esnafına dağıtılmıştır (Şekil 3).
8. Aşağıda belirtilen,
  - a. Halk Eğitim Merkezi
  - b. Süleyman Demirel İlköğretim Okulu
  - c. Ticaret Lisesi
  - d. Muzaffer Sarısözen İlköğretim Okulu
  - e. Kılavuz İ.M.K.B. İlköğretim okulu salonlarında valilik onayı ile konferansı dinleyecek okulların adları belirlenerek, tüm okullar durumdan haberdar edilmiştir. Belirlenen okulların çevre sağlık kulübü öğrencilerinin toplantılara özellikle katılımları sağlanmıştır.
9. 3 Ocak 2006 tarihinde, Salı günü öğleden sonra belirtilen konferans salonlarında konferans ile video sunumları öğrencilere gösterilmiştir. Bu sunumlar C.Ü. Tıp Fakültesi öğrencileri tarafından öğretim üyelerinin başkanlığında ve gözetiminde yapılmış ve sunum sonrası sorular ayrıntısıyla cevaplanmıştır.
10. Sunumlar sonrasında hazırlanan bir anket de dinleyicilere uygulanmış ve geri bildirimler alınmıştır.
11. Sunum merkezlerinden 4'ünde Parazitoloji Ana Bilim Dalı öğretim üyeleri, 1'inde de Belediye Sağlık Müdürü (Parazitoloji doktoralı) görev almıştır. Ayrıca her merkezde Fen Lisesi Biyoloji öğretmenleri öğrencileriyle birlikte yer almıştır.
12. Halk Eğitim Merkezinde yapılan iki ayrı sunumda halktan katılımlar da olmuştur.

Uygulama aşamaları : Yukarıda belirtilen aşamalar aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiştir.

1. Çalışmada, Fen Lisesi – Üniversite – Milli Eğitim Müdürlüğü – Sivas Belediyesi – Sivas Müftülüğü – Sivas Ticaret Borsası birlikte bir çalışma ortaya koymuştur Sivas'taki ilgili kurumlar bu konuda azami yardımı göstermişler ve çalışmaya destek olmuşlardır.
2. Basılan 500 adet afiş tüm okullara gönderilmiş ve yapılacak bilgilendirme toplantılarına katılımları sağlanmıştır. Basılan 8000 adet el broşürü ise halka, öğrencilere dağıtılarak konuyla ilgili ön bilgilendirmeler gerçekleştirilmiştir.
3. 2 Ocak 2006 Pazartesi günü sunum için belirlenen 5 salon önceden gezilerek teknik donanım ve mekan durumları kontrol edilmiş ve gereksinimler saptanmıştır.
4. 3 Ocak 2006 Salı günü öğleden sonra belirlenen saatlerde sunum bölgelerine daha önce Milli Eğitim Müdürlüğünce belirlenen okulların öğrencilerinden oluşan gruplar ve so-

rumlu öğretmenleri toplantıya gelmişlerdir. Hazırlanan video toplantıya katılan öğrencilere izlettirilmiştir. Her iki sunumun da öğrenciler ve öğretmenler tarafından ilgiyle izlendiği görülmüştür. Sunumların bitiminde konuyla ilgili öğrenciler ve öğretmenlerden çok sayıda sorular gelmiş ve bu sorular sunum salonlarında görevli olan öğretmen üyelerince cevaplandırılmıştır.

SONUÇ

Toplumun sağlıklı olabilmesi için, onu oluşturan bireylerin sağlıklı olması gerekir. Bunun en kolay ve ucuz yolu ise korunmadır. Bu nedenle hastalıklardan korunmalı, hastalananlara erken tanı hizmeti verilmeli ve tedavileri yapılmalıdır.

Bulaşıcı hastalıklarda, adından da anlaşılacağı gibi, etken çeşitli şekillerde sağlam kişilere ulaşarak, kısa veya uzun sürede toplumu tehdit eden boyutlara ulaşabilmektedir.

Bulaşıcı hastalıkların toplumsal bir sorun olmasını önlemek için onlarla etkin şekilde savaşmak, onlara yönelik korunma ve kontrol programlarını geliştirip uygulamak gerekir. Bu süreçte infeksiyon zincirinin kırılması, zincirin kırılabilmesi için de onu oluşturan öğelerin iyi anlaşılması gerekir.

Kistik hidatik, ülkemizde yaygın görülen bir sağlık sorunu olup, ülke çapında toplum tabanlı yeterli çalışma olmadığından, hastalığın gerçek düzeyi bilinmemektedir. Kistik hidatik'li hastaların hastanede yatış süreleri uzun, tanı ve tedavi maliyetleri çok yüksektir. Hastalar psikolojik açıdan etkilenmekte ve sosyal yaşamları bozulmaktadır. Uzun süreli iş gücü kayıpları nedeniyle bireysel ve toplumsal ekonomik kayıplar büyük boyutlara ulaşmaktadır. İnsanlar yanında eti yenen evcil hayvanlarda da büyük ekonomik kayıplara neden olmaktadır.

Hastalığın karmaşık bulaşma zinciri göz önünde bulundurulduğunda eğitimin sürece müdahale etmede ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Risk grubunun tüm toplum olması nedeniyle eğitim verilecek kitleleri, mekanları ve araçları şöyle sıralayabiliriz(1);

1. Eğitim verilecek kitleler:

- Okul çocukları
- Köpek sahipleri
- Hayvancılık yapanlar
- Mezbaha çalışanları
- Kasaplar
- Çiftçiler
- Tedavi edilen hastalar ve yakınları
- Anne – babalar

2. Eğiteceğimiz kitlelere ulaşabilmek için kullanacağımız eğitim ortamları:

- Okullar
- Sağlık kurumları
- Kışlalar
- Camiler (özellikle kurban bayramı öncesi)

3. Eğitimde kullanılacak araçlar:

- Örgün eğitimde Sağlık Bilgisi kitapları
- Yazılı ve görsel basın (Kurban Bayramı öncesi yoğunlaşarak)
- El ilanları, afişler, broşürler (Kurban Bayramı öncesi yoğunlaşarak)

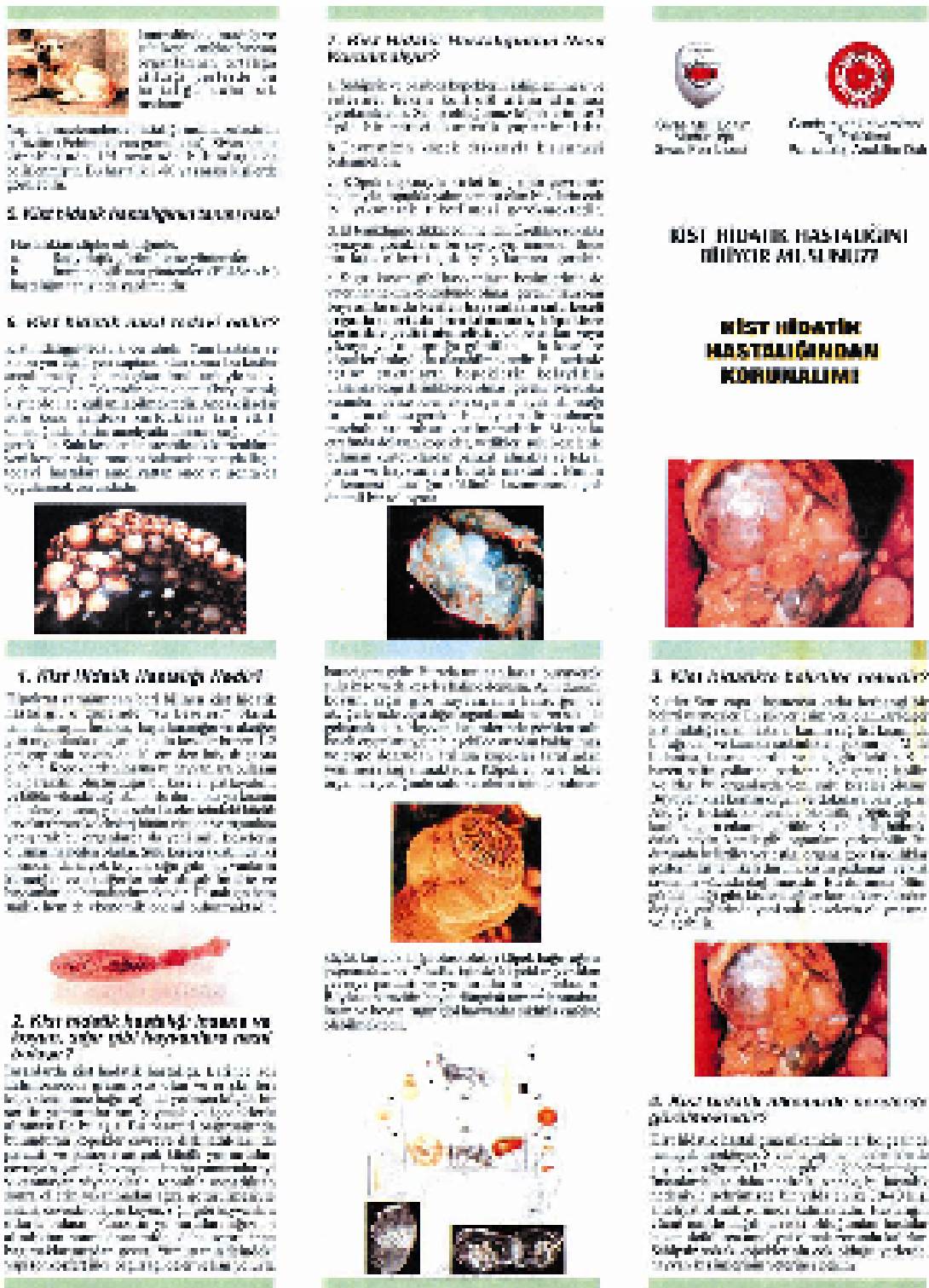
Toplum hekimlerince önerilen bulaşıcı hastalıklara yönelik eğitimle ilgili bu maddeler, çalışmamızda başarıyla gerçekleştirilmiştir. Toplum bilinçlendirme çalışmalarının yanında kontrol programlarının hazırlanması ve uygulanması ise daha sonra ele alınması gereken konulardır (1).

Çalışmada, ilimizdeki yetkili kurumlarla yapmış olduğumuz işbirliği ve konuyla ilgili gösterilen kolaylıklar çalışmayı gerçekleştiren bize ayrıca büyük istek ve şevk vermiştir. Sivas'ta yer alan 89 ilk ve orta öğretim okulundan sadece 4'ünde sunumlara yönelik büyük salonların bulunması kısıtlama getirmiş olsa da iyi bir organizasyon sonucu Biyoloji öğretmenleri eşliğinde yirmişerli gruplar halinde getirilen çocuklar konferansları dinlemiş ve hazırlanan video sunumunu seyretmişlerdir. Bu sunumları birebir izleyen öğrenci sayısı yaklaşık 2.000 dir.

Çalışmada bastırılan 8000 el broşürü Biyoloji öğretmenlerinin başkanlığında Fen Lisesi öğrencileri tarafından halka ve şehir esnafına dağıtılmıştır. Alınan el broşürlerini ortalama 4 kişinin okuduğunu düşünürsek 20-25 bin kişi el broşürü yoluyla bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Sivas Ticaret Borsasının destekleriyle ve Fen Lisesi öğrencilerinin düzenlemesi ile bastırılmış 500 adet afiş Sivas'taki bütün okullara ve camilere dağıtılmıştır. Bu afişlerinde konferans sunumlarından önce ve bir müddet daha dağıtılan yerlerde asılı olduğu ve halk tarafından dikkatle okunduğu gözlenmiştir.

Kurban bayramından önceki Cuma günü vaazında ve bayram namazından sonra daha önce Sivas Müftüsüne sunulan metne değinilerek kurban kesimlerinde dikkat edilmesi gereken noktalar vurgulanmıştır. Bu şekilde verilen bilgiyle kaç kişiye ulaşılabildiğini tahmin etmek zordur. Çalışmada Sivas İl Millî Eğitim Müdürünün emriyle, 89 İlk ve Orta öğretim okuluna çoğaltılarak gönderilen Kistik Hidatik ve korunma yolları ile ilgili VCD Biyoloji öğretmenlerince okullarda ders kapsamında gösterilmiştir. İlimizde bu okullarda İlk öğretim çağında 45.350, Orta öğretim çağında 18.260 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerinde önemli bir kısmına bu yolla ulaşabildiğimizi düşünmekteyiz.

Anabilim dalımız öğretim üyelerinin gözetiminde ortak hazırlanan konferans sunumları, Tıp Fakültesi öğrencileri tarafından halka ve öğrencilere anlatılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde yer almak isteyen fakültemiz öğrencilerine bir duyuru yapılmış ve gönüllü öğrenciler içinden 5'i seçilmiştir. Her toplantı salonunda yer alan öğretim üyesi bu öğrencileri sunuma hazırlamış ve toplantıları idare etmiştir. Sunumlardan sonra dinleyici öğrencilerden gelen sorular cevaplandırılmıştır. Gerek sunumlar sırasındaki tutumları gerekse sonrasındaki

Şekil 1. Hastalığı tanıtan, bulaşma ve korunma yollarını anlatan resimli el broşürleri.

Şekil 2. Hastalıkla ilgili farkındalık oluşturulan büyük boy afişler

Şekil 3. Sorumlu biyoloji öğretmenleri eşliğinde hazırlanan el broşürlerini dağıtan Fen Lisesi Çevre Sağlık Kulübü öğrencileri

soruları özellikle 5-8. sınıf öğrencilerinin konuya oldukça meraklı ve öğrenmeye açık olduklarını göstermiştir. Lise gruplarının ise daha zor bir araya getirilebilir gruplar olduğu ve dikkatlerinin daha dağınık olduğu gözlenmiştir. Halk Eğitim merkezindeki toplantıya öğrencilerin dışında halktan da katı-

lim olmuştur. Ayrıca yerel basın bu toplantıyı haberlerde haber niteliğinde vermiştir. Hastalığı tanıtan ve korunma yollarının anlatıldığı VCD Kurban bayramı öncesi gösterilmiştir.

Çalışmanın başında hedef kitlemiz yaklaşık 250.000 kişi olarak belirlenmiştir. Çalışma sonunda yukarıda vermiş olduğumuz rakamlardan da anlaşılacağı üzere bu sayıya yaklaştığımızı düşünüyoruz. Bu eğitim çalışmasının yurdumuzda tüm illerde benzeri yaklaşımlarla yapılabileceğini, halkın hastalıkla ilgili olarak bilgilendirilmesinin bizim için önemli bir görev olduğunu vurgulamak istiyoruz.

KAYNAKLAR

1. **Altıntaş N, Karababa AO.** 2004. Echinococcosisde korunma ve kontrol (Echinococcosis içinde ed: Altıntaş N, Tınar R, Çoker A). Hidatidoloji Dern. Yayın No : 1. Ege Üniversitesi Matbaası, Bornova İzmir
2. **Altıntaş N.** 2003. Past to present: echinococcosis in Turkey. *Acta Tropica* 85 (2): 105-112
3. **Özçelik S.** 1988. Sivas'ta köpeklerde *Echinococcus granulosus* Yaygınlığı , Hidatidozun Epidemiyolojisi, Tanısı ve Tedavisi Üzerinde Çalışmalar, CÜ. Sağlık Bilimleri Enst. Parazitoloji Programı Doktora Tezi, Sivas,
4. **Saygı G.** 1996 Hydatidosis in Turkey within the last fourteen Years (1979-1993). Cumhuriyet Univ. Pres,
5. **Saygı G.** 2002. Temel Tıbbi Parazitoloji, 2. baskı, Es-Form Ofset Ltd. Şti,